

ЖИВОТИНСКИ И ТЕРАТОЛОГИЧНИ ИЗОБРАЖЕНИЯ В ДЪРВОРЕЗБАТА НА НЯКОИ ЦЪРКВИ ОТ ЛОВЕШКО

Елена П. Георгиева

Исторически музей – Ловеч

Център на разработката е олтарът на ловешката църква „Св. Успение Богородично“, която е паметник на културата. Търсят се аналогии с изображения в други църкви от Ловешко, където това е възможно.

Като приблизителна година на изработка на иконостаса може да се посочи 1834 г. Асен Василиев определя за негов автор Петър Резбар, който работи и по иконостаса на Троянския манастир¹. На тези две места работи и Никола Матеев². Едно обаче е сигурно – различни типични белези потвърждават принадлежността на майсторите от храма „Св. Успение Богородично“ към тревненската резбарска школа.

Под разпятието са разположени две люспести крилати ламы (змейове), изпълнени в характерен за тревненската школа стил. Типична е и сравнително бедната разработка на венчилката. Заедно с разпятието двете ламы винаги „от семантична гледна точка образуват единна, неразкъсваема... и съдържателно свързана композиция“³. Двете единни части на това цяло не се противопоставят рязко една на друга. Между ламите в подножието на разпятието е изобразен череп. Така вярата се крепи върху черепа на Йоан Предтеча, а ламите стават символ на невярата, т.е. вярата е пазена от невяра. Митологичната представа за ламите хаос, от които израства божественият порядък, се трансформира в добре известната във фолклора идея за ламите пазители на нещо ценно.

Колонките между иконите от средния регистър се отличават с висок релеф. Стилизираните птици са крепители на горния люнет на иконите. Интересното тук е, че лъвовете са изобразени в момент на двуборство със змии. Животните са изправени на задните си крака, а змиите са стегнали телата им и са се впили в горната им челюст. Този вид изображение е характерно за тревненските майстори и няма предвестници до XVIII в., вкл.⁴ Тук отново на преден план излиза митичната борба между слънчевото и хтоничното, светлината и мрака, между християнския порядък и първичния хаос. В крайна сметка това е осмислената, според мен сравнително късно и под силно влияние на християнството, борба между силите на вярата и на невярата.

Следва големият регистър икони с колонките между тях, които очевидно са работени с най-голямо старание от възрожденския майстор. Дърворезбата е ажурна (куха). Основен декоративен мотив е традиционният акантов лист. Изобразени са и стилизирани декоративни птици и птици с грозд, които също са типични за тревненската дърворезбарска школа. Най-интересни безспорно са два елемента - змии с птичи глави и водени от хора камили. Змиите с птичи глави са странен хибрид, който стилизирано представя дървото на живота – със змей в корените и с птица във върхарите. Подобна опозиция може да се отбележи през втората половина на XVIII в. и през XIX в. в някои царски двери⁵. Това хибридно съчетание отразява митологичното мислене на майстора, неговия фолклорен поглед върху работата му.

Другият интересен момент – камилите, поразяват с подробности на изображението, които могат да бъдат забелязани само при пряко наблюдение на животното. За пример бих отбелязала простия детайл, на който ми обърнаха внимание – камилата е представена двукопитна. Ловешката църква „Св. Успение Богородично“ е една от трите в Бъл-

гария, в които има изобразена камила. Другите две също са около Ловеч – в Плевен и в Троянския манастир.

Изпълнените в ажур колони от двете страни на царската дверь между подиконните табла на големия регистър са решени в ритмична (огледална) симетрия – изобразени са стилизиран лъв (има го и в Троянския манастир), птица и архангел. Очевидно пред нас е отново широко известната във фолклора тема за охраняването на нещо ценно, за която вече стана дума.

Приключвайки, специално си заслужава да отбележа ценната помощ, която ми оказва в хода на проучванията ми действащият дърворезбар Тихомир Тотев от Ловеч, ученик на Петър Кушлев. За съжаление обаче, работата ми по иконостаса протече по време на ремонт в храма и това предопредели лошото моментно състояние на дърворезбата.

В заключение искам да отбележа, че единственото животно, което „има право”, според канона, да присъства в подобни творби на църковното изкуство, би следвало да бъде ослицата, с която Христос е влязъл в Ерусалим според библейската легенда. На практика обаче, благодарение на възрожденските дърворезбари са изобразени и цяла редица животни и странни тератологични същества, които и до днес поразяват с майсторската си изработка. Този митологичен пласт в църковното изкуство дължим на запазения от народа ни през вековете фолклорен светоглед. На неговия чар като носители на същия този светоглед са се поддали възрожденските майстори дърворезбари, за да разчупят канона. На този чар не могат да устоят и днес техните следовници.

БЕЛЕЖКИ

1. **Василиев, Ас.** Български възрожденски майстори. С., 1965, 663.
2. **Пак там**, 658.
3. **Ангелов, В.** Българска монументална дърворезба. С., 1992, 18.
4. **Ангелов, В.** Възрожденска църковна дърворезба. С., 1986, 133.
5. **Ангелов, В.** Българска монументална дърворезба, 30.